

plebe fidelium; nam semper in Ecclesia fuerunt aliqui homines qui alios instruerent, et in fide docerent, vel aliqui specialiter electi et illuminati a Deo, in quibus explicatio fides semper mansit, et de his communiter dicunt Doctores, habuisse plura præcepta credendi explicitè, etiam Trinitatem et Incarnationem: illud autem præceptum magis erat ratione officii quam ex speciali obligatione propria fidei, vel certe non erat obligatio fidei, nisi forte (juxta ea quæ in superioribus, disputatione 3, sectione 10, numero 5, dicebamus) supposita speciali revelatione, vel sufficienti propositione illis facta, ut iterum in sequenti sectione explicabo.

SECTIO IV.

*Utrum explicita fides omnium articulo-
rum, quæ in symbolo continentur, sit necessaria ex
præcepto in lege gratiæ.*

1. *Opinio universim negans aliquem articulum esse a communi plebe explicitè credendum. — Notatur censura prædictæ sententiæ a recentioribus. — Liberantur a censura auctores citati. — Fuit quædam antiqua opinio docens, fidelibus simplicibus seu de communi plebe, non esse necessarium aliquid explicitè credere, sed tantum generatim credere ea quæ tenet Ecclesia, et pro illa referunt aliqui plures Canonistas, Innocentium, scilicet, in capite 1 de Summa Trinitate et Fide Catholica, in principio, Ostiensem, et Panormitanum in Rubrica ejusdem tituli, in fine. Citantur etiam pro hac opinione Summa Rozela, verbo *fides*; Guillelmus Parisiensis, in tractat. de Fide, § *Postquam autem*, circa finem; et Altisiod., libr. 3 Summæ, tractat. 3, capite 1, quæstione 5. Aliqui vero ex modernis Theologis eam damnant ut erroneam, quia videtur damnata a Gregorio Papa XI, cum Concilio Cardinalium et Theologorum, ut refertur in Directorio Inquisitorum, 2 p., quæst. 10, artic. 8, eorum, qui ibi damnantur; tamen si verba illius articuli cum verbis dictorum auctorum comparantur, intelligitur certe non ibi damnari illorum opinionem, nam articulus ibi damnatus est, quod laici non tenentur ad aliquem articulum fidei explicitè credendum, sed sufficit illis ista conclusio in genere, quod credunt omne illud quod Sancta Dei Ecclesia credit. At vero Guillelmus Parisiensis et Altisiodor., expresse simplicibus dicunt sufficere aliquos paucos*

articulos explicitè credere, et reliquos implicitè; ergo multo recedunt ab articulo damnato. Alii vero auctores ante omnia supponunt teneri omnes, etiam simplices, ad credendum Deum esse, et remuneratorem esse, quæ pertinent ad aliquos articulos; de reliquis vero aiunt sufficere illos credere in fide Ecclesiæ. Unde ratione prioris partis liberari videntur ab illa censura. Quapropter tanquam indubitatum ab omnibus supponendum est, ea omnia quæ erant sub præcepto fidei in lege naturæ, etiam nunc esse, et oppositum dicere erroneum esse. Et hoc ad minimum probat dicta definitio; et ratio est facilis, tum quia illud præceptum erat juris divini naturalis; hujusmodi autem præcepta durant in lege nova; tum etiam quia perfectio fidei non est diminuta in lege nova, sed aucta; ergo et obligatio.

2. *Non omnes saltem articulos esse necessario credendos explicitè suadet. —* Quoad aliam vero partem, quod, scilicet, non omnes articuli sint explicitè credendi, potest illa opinio suaderi nonnullis argumentis. Primum est, quia præceptum fidei magis explicitæ non est datum in lege nova jure divino, neque etiam ecclesiastico; ergo non est asserenda talis obligatio, quia sine præcepto positivo de quo constet, esse non potest. Antecedens quoad jus divinum patet, quia in Scriptura solum jubetur prædicari fides evangelica: et addit Christus Dominus: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*, ubi non explicatur certa materia explicitè credenda; ergo qui credit Deum, et simul credit Deo loquenti per Apostolos vel Ecclesiam, in omnibus quæ docet confuse sumptis, satis implet quæ Christus dixit: *Qui crediderit*; ergo ex parte fidei ad nihil aliud tenetur, dummodo alia necessaria operetur, et consequenter sciat quæ ad operandum necessaria sunt. Altera vero pars de jure humano probatur ex illo principio, quod Ecclesia nihil potest in actus internos; hoc autem præceptum circa internum actum fidei versatur. Item quia nullo decreto vel canone invenitur hoc præceptum satis expressum.

3. *Suadet secundo. — Suadet tertio. —* Secundo, idem probari potest, quia præceptum multitudini fidelium imponendum debet esse, saltem majori ex parte, omnibus et singulis accommodatum, pro captu illorum, et præsertim in re tam necessaria ad salutem, ne multitudo fidelium periculo damnationis exponatur. At vero præceptum fidei explicitæ de omnibus articulis regulariter et frequentis-

sime est supra captum simplicium fidelium, ut patet ex altitudine mysteriorum, et experientia id videtur constare; unde per talem obligationem multi exponerentur periculo, vel damnationis, vel saltem peccandi sæpius mortaliter; ergo non est admittendum tale præceptum. Tertio, materia præcepti debet esse certa; in præsentem autem ultra ea quæ dicit illa opinio, nulla certa materia talis obligationis designari potest: ergo. Minor probatur. Quia si aliqua esset, maxime symbolum vel articulum fidei; hoc autem dici non potest. Primo, quia etiam inter ipsos Theologos non est certum quot sint articuli fidei; alii enim duodecim, alii quatuordecim numerant. Deinde in his etiam inter se non consentiunt. Nam Bonaventura in tertio, distinctione vigesima prima, articulo primo, quæstione 2; et Durandus, quæstione prima, negat esse sub præcepto credere omnes articulos, saltem humanitatis, et pro regula ponit ut illi credantur quos Ecclesia publice celebrat; quæ tamen regula non videtur constans, quia multa mysteria celebrat Ecclesia, quæ non tenentur omnes fideles explicitè credere, ut Circumcisionis, Transfigurationis, adventus Spiritus Sancti, et similia. Præterea divus Thomas, in tertio, distinctione vigesima quinta, quæstione secunda, articulo primo, quæstione 2, ad tertium, expresse negat esse necessarium omnibus fidelibus credere explicitè omnes articulos fidei, et idem tenent Richardus, Gabriel et alii. Si autem non est necessarium omnes explicitè credere, fere non est major ratio de uno quam de alio; nulla ergo certa materia illius præcepti designari potest. Unde Sylvester, verbo *Fides*, quæstione tertia, quem imitatur Medina, libro quarto de Recta in Deum Fide, capite sexto, dixit satis esse ea credere quæ sufficiunt ad dirigendum hominem in ultimum finem, et ad vitam recte instituendam, qualia sunt, inquit, explicitè credere Deum esse, et providentiam ejus, et mysteria Christi, præcipue quæ publice in Ecclesia solemnizantur. Et denique concludit, quod quilibet tenetur explicitè credere, circa articulos fidei, pertinentia ad officium suum, etc. Sed hæc materia satis confusa et incerta est, et videtur impleri per fidem Dei remuneratoris, et cognitionem mandatorum, quam prima opinio non negat, et ita videntur hi auctores cum illa consentire.

4. *Prima assertio: major, seu expressior fides exigitur in lege gratiæ, quam in aliis. —* Pro resolutione, supponendæ sunt illæ duæ partes

fidei, quas sæpe distinxi, scilicet, quæ est propter cognitionem et propter operationem. Et de utraque statuendum est ut certam, majorem fidem seu magis explicitam requiri ex præcepto in lege gratiæ, quam antea requireretur. In hoc convenire videntur omnes Theologi in tertio argumento in numero præcedenti allegati, et alii statim referendi; et videtur supponi clare in Concilio Tridentino, sessione quinta, capite 2 de Reformatione, dum præcipit parochis ut doceant fideles, quæ omnibus necessaria sunt ad salutem, aperte significans esse aliqua, etiam particularia mysteria legis novæ propria. Prior pars pertinet ad cognitionem, sequitur evidenter ex dictis in disputatione præcedenti; nam dictum est explicitam fidem Trinitatis et Incarnationis esse per se necessariam ad salutem necessitate mediæ; sed quidquid hujusmodi est, est præceptum; ergo hæc nunc præcipiuntur quæ antiquo tempore non præcipiebantur; ergo nunc major seu magis explicita fides præcipitur. Item hoc est consentaneum præsentem statui, in quo major est doctrina fidei, explicitæque omnibus proponitur; majora etiam sunt auxilia gratiæ ad credendum; ergo mirum non est quod fides magis explicita præcipiatur etiam propter cognitionem. Deinde altera pars de operatione facile probatur, quia in hoc statu plura opera supernaturalia fidelibus omnibus præcipiuntur, quam antiquo tempore, ut de usu sacramentorum et aliis quæ Ecclesia observat, et sine fide fieri non possunt; ergo etiam ex hac parte fides operabilium in hoc statu major præcipitur.

5. *Secunda assertio: omnes fideles ex præcepto obligantur credere explicitè omnia fere quæ in Symbolo Apostolorum continentur. —* Ad declarandam autem in particulari hanc generalem doctrinam, dicimus ulterius teneri fideles omnes ex præcepto ad credendum fere omnia illa quæ in Symbolo Apostolorum continentur, saltem quoad substantiam eorum. Hæc est communior resolutio Theologorum cum divo Thoma, 2. 2, quæstione 2, ab art. 5 usque ad 8, et idem brevius dixerat prima secundæ, quæst. 76, articulo 2. Idem docet Soto, in quarto, distinctione quinta, art. 2, dubio ultimo, et libro 2 de Natura et gratia, capite 11; et Cano, dicta relectione de Sacramentis in genere; Adrian., Quodlibeto tertio, art. 1; et Navar. in Summa, capite 12, numero 22; Castro, libro primo de Justa hæreticorum punitione, capite nono; Aragon., secunda secundæ, quæstione secunda, articulo

lo 6; Valentia, ibidem, disputatione prima, quæstione secunda, puncto tertio, conclusione secunda, et puncto quarto; Azor, tomo primo, libro octavo, capite septimo, quæstione quarta; et sumitur ex D. Leone, serm. 6 de Passione; et Augustino, serm. 181 de Tempore, quatenus dicunt Apostolos composuisse Symbolum, ut fideles haberent certam fidei suæ regulam, quam scire et credere deberent. Unde inter quosdam canones attributos sextæ Synodo, qui habentur tertio tomo Conciliorum, reperitur septimus, in quo dicitur eum, qui non scit memoriter, et credit firmiter Symbolum, non esse Catholicum censendum, quod videtur per exaggerationem dictum ad commendandam diligentiam et obligationem. Sumitur etiam hæc assertio ex Concilio Agathensi, et ex Concilio Braeharensi II, et ex Cabilonensi, capite quadragesimo sexto, quæ referuntur de Consecratione, distinctione quarta, capite vigesimo et sequentibus, ubi etiam in capitulo *Ante baptismum*, refertur sententia Rabani, libro primo de Institutione clericorum, capite secundo, ubi per rudimenta fidei, quæ Christiani omnes scire tenentur, symbolum intelligit. Unde in Catechismo Pii V, dicitur in principio, Christianos omnes scire debere et credere illa, quæ Apostoli certis articulis comprehenderunt. Denique hoc confirmat usus et traditio Ecclesiæ; nam ob hanc causam nullus adultus ad baptismum admittitur, nisi prævia instructione Symboli, neque in sacramento penitentiæ absolvitur qui Symbolum ignoraverit; imo etiam ad matrimonium non admittuntur nisi prævia examinatione circa hujus fidei cognitionem; ergo signum est esse positam in præcepto. Ratio vero hujus assertionis est, quia hoc tempore est necessaria fides magis explicita; nulla autem certior regula hujus fidei dari potest quam Symbolum, cum illa sit ab Apostolis data, et ab Ecclesia merito retenta, quia nulla fides censi potest magis necessaria ex præcepto, quam illa quam Apostoli omnibus fidelibus tradiderunt et sufficienter proposuerunt.

6. *Articuli spectantes ad divinitatem, et credendi ex necessitate præcepti, quinam sint.* — Non tenentur fideles explicitè credere, et cognoscere creationem mundi fuisse in tempore, non ab æterno. — Præterea potest hoc præceptum magis declarari distinguendo articulos fidei, prout habentur in rudimentis doctrinæ Christianæ, in duos ordines. Unus continet mysteria divinitatis, alius vero humanitatis Christi Do-

mini. In priori ordine, primus articulus pertinet ad Deum, ut unus est, de quo satis jam dictum est. Additur vero ibi attributum omnipotentiae, quod in attributum creatoris comprehenditur, et satis creditur, credendo Deum esse creatorem; neque a simplicibus explicatior fides illius articuli videtur postulanda. Tres autem subsequentes articuli pertinent ad mysterium Trinitatis, de quo jam diximus esse distincte credendum ex necessitate; sufficit autem communi plebi credere in hoc augustissimo mysterio tres personas, quarum una non sit alia, et ita inter se distinctas credere, ut omnes sint unus Deus, et singulæ sint Deus; major autem explicatio non est illis necessaria simpliciter. Unde licet in Symbolo Nicæno, seu Constantinopolitano, de Spiritu Sancto additum sit: Qui ex Patre Filioque procedit, non oportet ut omnes fideles hoc distincte intelligant et credant, imo nec de processione unius personæ ab alia amplius distincte scire, aut credere necessarium est, quam ipsis nominibus, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti importetur, et quasi per se pateat, intellecta illarum vocum significatione, quia communiter fideles non sunt capaces majoris cognitionis, neque etiam est cur major obligatio iis imponatur. Quintus articulus hujus ordinis distinctius continet creationem, et circa illam interrogari potest an sit necessarium distincte credere creationem ex tempore, et quod non fuerit ab æterno. Nam Banhes, in dicto articulo octavo, hanc obligationem ponit omnibus fidelibus, sine auctore, et sine sufficiente fundamento quod ego videam. Dico ergo, non teneri fideles ad hoc explicitè credendum, quia neque in Symbolo declaratur, neque alibi præcipitur; utile autem est eos de hac veritate instruere, ne per ignorantiam in errorem labantur, et hoc est quod in Ecclesia fieri consuevit. Sextus articulus est Deum esse Salvatorem, in quo continetur remissio peccatorum, quæ a solo Deo concedi potest; et hanc fidem jam diximus esse necessariam etiam in lege naturæ, neque nunc videtur necessaria magis explicita quantum ad hunc articulum, nisi ratione sacramentorum, de quibus in ultima assertionem dicemus. Denique ultimus articulus hujus ordinis continet fidem de Deo remuneratore, utique per gloriam, de qua nihil aliud necesse est explicitè credere, nisi futuram esse æternam, et in supernaturali beatitudine; et ita quoad hanc primam partem Symboli sufficienter manet probata conclusio.

7. *Declaratur quinam sint articuli de Christo explicitè credendi.* — In secundo ordine continentur mysteria ad humanitatem Christi Domini pertinentia, quorum primum, et maxime substantiale, et quasi fundamentum aliorum, est Christum esse verum Deum et hominem, et non solum esse Deum, sed etiam esse filium Dei, ac proinde distinctum esse a Patre, et Spiritu Sancto, in quo etiam continetur, Filium fuisse incarnatum, et non cæteras personas. Non est autem necessarium, ut singuli fideles hæc omnia ita distincte concipiant, ut etiam interrogati ad illam respondere sciant, licet sit utile et optimum; in rigore autem satis est ut sciant et credant solum filium Dei esse verum hominem. Secundo, ad hunc ordinem pertinet scire Christum, filium Dei, esse conceptum de Spiritu Sancto ex Maria Virgine; ita enim expresse in Symbolo continetur; et decuit maxime ut fideles omnes dignam de Christo et matre ejus haberent existimationem et fidem. Dubitari autem solet an teneantur fideles etiam explicitè credere, mansisse Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuo; aliqui enim non censent pertinere ad generale præceptum, quia neque est per se necessarium ad rectam vitæ institutionem, neque etiam videtur tam expresse ab Apostolis prædicatum, tanquam per se omnibus fidelibus necessarium; unde etiam in Scriptura non invenitur expressum, et non est hoc improbabile. Nihilominus probabilius iudico hoc esse ex præcepto ab omnibus explicitè credendum, quia in Symbolo Apostolorum hoc satis significatur, cum dicitur: Natus ex Maria Virgine; ibi enim et significatur virginitas in partu, atque etiam perpetua post partum, ut ex absoluta Virginis appellatione colligitur. Et confirmatur hoc, quia in articulis fidei ita expresse declaratum est, et illi proponuntur omnibus fidelibus, ut materia suæ fidei explicitæ: fuit etiam hoc valde necessarium fidelibus, tum ad vitandos errores qui in illa materia facile oriri possunt, tum ad illorum pietatem, ad quam maxime pertinet, ut post Deum, dignam existimationem de illius Sanctissima Matre habeant.

8. *Articuli credendi de passione, morte et resurrectione Christi.* — Post hos sequuntur articuli de passione, morte et resurrectione Domini, de quibus omnes Theologi fatentur esse ex præcepto explicitè credendos ab omnibus. Nam per passionem oblatum est pretium redemptionis nostræ, et illa maxime nobis proposita est in vitæ exemplum; unde Apos-

toli hoc primum prædicabant, juxta illud primæ ad Corinth 2: *Prædicamus Christum, et hunc crucifixum*; et ad Rom. 4: *Traditus est propter delicta nostra*. Per mortem autem consummata est redemptio, et janua cœli aperta est. Unde Paulus etiam posuit hoc inter prima credenda, 1 ad Corinth. 15: *Tradidi vobis imprimis quoniam Christus mortuus est*, etc. De resurrectione etiam dicit Paulus, ad Rom. 4: *Resurrexit propter justificationem nostram*; unde ad Roman. 10, hoc etiam mysterium ponit inter necessaria credenda; et Actorum 1 et 2, Apostoli quasi per antonomasiam dicuntur testes resurrectionis, et ideo illa tria distincte proponuntur in omnibus symbolis et articulis fidei. Inter mortem autem et resurrectionem intercessit descensus ad inferos in anima divinitati unita, de quo articulo majus dubium est an cadat sub præceptum. Sed videri de eo possunt dicta in tom. 2 tertiæ partis, disp. 47, sect. 2, ad finem.

9. *Articuli de Ascensione et judicio.* — Denique ad hunc ordinem pertinet articulus de adventu Christi ad judicium, ante quem articulum ponitur etiam mysterium Ascensionis, quod etiam Ecclesia publice celebrat, et ideo ex sententia omnium explicitè credendum est. Quod vero illi additur, *sedere Christum ad dexteram Patris*, magis obscurum est quam ut facile possit ab omnibus simplicibus intelligi, et ideo satis esse iudico, si credant esse Christum in cœlo in summo ac dignissimo gradu beatitudinis, ut homo est; et æqualis Patri, ut Deus est. Articulus autem de adventu ad judicium omnino explicitè credendus est, quia et explicitè proponitur, et ab Apostolis ab initio prædicatus est, ut maxime necessarius. Unde Petrus, Actorum 10, dicit se habere præceptum prædicandi specialiter hunc articulum; et Paulus, Actorum 17, hinc incepit prædicationem suam; ac denique cogitatio hujus mysterii maxime necessaria est ad vitam recte instituendam, et ideo cognitio et fides illius merito omnibus præcipitur.

10. *Articulus de sancta Ecclesia explicitè credendus.* — Additur tandem articulus de Ecclesia sancta credenda, de quo aliqui dubitant, ut videre est in Medina et aliis; mihi tamen videtur res maxime necessaria, tum quia et in Symbolo et in articulis expresse continetur, et materia est valde gravis et necessaria; tum quia Ecclesia, quoad nos est proxima regula fidei, ad quam debent recurrere omnes fideles, et quæ ignorant in fide il-

lius implicite credere, ne errandi periculo se exponant; tum etiam quia extra Ecclesiam non est salus, et ideo oportet illam explicite cognoscere et credere, vel ad quærendam illam, vel ad permanendum in illa. Et ita docent Theologi, in 4; expositores D. Thomæ 2. 2, quæst. 2; et Vasquez, 1. 2, disp. 21, cap. 2, num. 6; Henriquez, lib. 6 de Pœnit., cap. 28, num. 2; Sanchez, lib. 2 Decalog., cap. 3, num. 8. Quod vero huic articulo additur de communione Sanctorum, quamvis sint opiniones, probabilius videtur vel non esse in præcepto, vel saltem per se non esse materiam gravem, et ideo satis esse saltem ad non peccandum mortaliter, credere Ecclesiam sub conceptu unius congregationis, in qua est et vera sanctitas, et una fides sub uno capite Christi Vicarii; nam in hoc virtute continetur esse inter membra hujus Ecclesiæ communicationem aliquam in bonis operibus et orationibus, quod per communionem illam Sanctorum significatur.

11. *Tertia assertio: præcepta Decalogi tenemur scire et credere ex præcepto.* — Medina *oppositum sentiens.* — *Improbatur.* — Hactenus de his quæ per se, et propter cognitionem sunt explicite credenda, quibus ultimo addendum est, etiam esse aliqua omnibus fidelibus credenda propter operationem. Probatur, quia imprimis necessarium est credere explicite præcepta Decalogi, quod ausus est negare Medina, lib. 4 de Recta in Deum fide, cap. 6. Sed contra omnes, et iudicio meo, sine probabilitate. Dicit enim satis esse ut omnes cognoscant et credant illa duo principia: *Quod tibi non vis, alteri ne facias; et: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis;* quia ex his duobus principiis facile, inquit, potest unusquisque in particulari judicare, quid sibi faciendum sit ad honeste operandum, seu vivendum; sed hoc, ut dixi, probabile non est, quia ex illis principiis, cum ad proximum pertineant, non potest sumi regula honeste operandi in ordine ad Deum. Secundo, quia illa solum pertinent ad materiam justitiæ; sunt autem præcepta ad alias etiam virtutes pertinentia, verbi gratia, præceptum non fornicandi, et similia. Tertio, in ipsa etiam materia justitiæ non satis discernitur ex illis principiis, an prohibeatur non tantum operatio, sed etiam voluntas, et desiderium, quod non sine causa in Decalogo declaratum est. Ac denique multi sunt adeo rustici vel ignorantes, ut vel omnino non possint, vel difficile possint illa principia ad

singulas materias et ad singulos actus applicare. Unde sine dubio dicendum est explicitam cognitionem et fidem præceptorum Decalogi ex præcepto necessariam esse.

12. *Baptismus, Pœnitentia et Eucharistia ex præcepto sciri et credi debent.* — Idem aliqui censent de Sacramentis necessarium, scilicet, ex præcepto esse omnia illa scire et credere; hoc vero late etiam impugnat Medina, dicto capit. sexto. Dicendum nihilominus est tria saltem sacramenta, quæ omnibus sunt ad salutem necessaria, ab omnibus esse scienda, scilicet, Baptismum, Pœnitentiam et Eucharistiam; nam imprimis, qui nondum baptismum suscepit, oportet ut illius habeat notitiam et fidem, ut illum possit petere, et convenienter recipere; qui vero illum jam recepit etiam in infantia, necessarium est ut illius fidem habeat, tum ut certus esse possit se jam satisfecisse illi obligationi, tum etiam ut intelligat quem statum profitetur, et ad quid ratione illius teneatur, ac denique ut digne possit ad alia sacramenta accedere. Sacramentum etiam confessionis, regulariter loquendo, omnibus adultis fidelibus necessarium est, quia omnes peccamus, et illa medicina indigemus, et ideo omnes etiam tenemur hujus sacramenti notitiam habere. Denique usus Eucharistiæ omnibus est necessarius, ut constat, et ideo cognitio ejus præcepta est; in hoc vero sacramento addendum est teneri fideles omnes ad cognoscendum et credendum Christum Dominum vere et realiter esse præsentem, quia cum sacramentum illud adoret, necesse est ut intelligant quid adorant. Item, quia ad recipiendum illud cum debita reverentia et dispositione, necessaria est hujus mysterii fides; imo existimo probabile debere omnes scire sacramentum illud offerri in missa in sacrificium, quia hæc notitia necessaria est ad implendum debito modo præceptum audiendi missam. De aliis vero sacramentis non est tanta ratio necessitatis; monendi tamen sunt fideles ut ea non ignorent, et quicumque aliquod illorum recipere vult, tenetur prius scire quid recipiat, ut ad illud digne se præparare et accedere valeat. Denique addit hic solet teneri omnes fideles ad sciendum Orationem Dominicam, quia id graviter ordinatur in Concilio Rhemensi, capit. 2, et in Concilio Moguntiaci I, cap. 45. Sed non constat sufficienter de tali præcepto, quamvis probabile sit non excusari a culpa saltem veniali, qui propter negligentiam illud ignoraverit, prout docuit Navar., in Summ., c. 12,

numer. 22, cum Paludano, in 4, distinct. 15, artic. 3, et alias. Sed de hoc puncto latius dicam sectione sequenti. Vide etiam quæ dicta sunt tom. 2 de Relig., lib. 3 de Orat., cap. 6, a num. 5.

13. *Ad primum argumentum in num. 2.* — Superest respondere ad argumenta in principio posita. Primum illorum postulabat an hoc præceptum, quod explicuimus, sit de jure divino, vel de ecclesiastico; in quo breviter dicendum est sub hoc præcepto quædam contineri necessaria necessitate medii, ut Deum esse remuneratorem, et mysterium Trinitatis et Incarnationis; reliqua vero quæ continet, solum esse præcepta. Quoad priora igitur præceptum hoc est divinum, quia solus Deus potest definire media necessaria ad salutem; eo autem ipso, quod illa definit, eadem præcipit, quia præceptum vel necessario consequitur ex necessitate medii, vel illam inducit, ut in superioribus dictum est. At vero quoad reliqua, præceptum hoc ex determinatione Ecclesiæ esse videtur, quia de immediato præcepto divino non satis constat, et valde usitatum est, ut præcepta divina, quæ generalius tradi solent, per Ecclesiam determinantur, vel quoad materiam, vel quoad tempus, vel quoad alias circumstantias; et in præsentia hæc determinatio videtur esse apostolica in ipsa symboli compositione; potuit tamen Ecclesia aliquid postea addere pro temporum necessitate.

14. *Actus interni, quomodo cadere possint sub Ecclesiæ præcepto.* — Neque contra hoc obstat quod actus credendi sit internus, nam licet Ecclesia non possit præcipere actus mere internos per se ac præcise consideratos, nihilominus potest illos præcipere vel prohibere in ordine ad externos, quatenus isti externi ex interioribus oriri possunt, vel quatenus interni ad externos efficiendos necessarii sunt; et eadem ratione potest dirigere internos, aliquid in ordine ad illos præcipiendo, quod exterius exercendum est, et hoc modo se gerit Ecclesia in hoc præcepto. Unde in actu fidei duo distinguenda sunt: unum est, quod postquam materia fidei est proposita, credatur: et hoc semper spectat ad divinum præceptum, ut supra visum est. Aliud est ut habeatur notitia materiæ credendæ, et hoc est, quod Ecclesia potest præcipere, aut addere in hoc præcepto; nam quia hæc notitia per actus externos et sensibiles comparatur, ideo sub ecclesiasticum præceptum cadere potest.

15. *Ad secundum in num. 3.* — In secundo argumento exaggerabatur difficultas hujus præcepti, maxime respectu hominum simplicium et rusticorum. Ad quod breviter respondemus, præceptum generaliter dari pro omnibus, quia, moraliter loquendo, sine magna difficultate servari potest a multitudine fidelium, in particulari vero accommodatum esse uniuscujusque capacitati, ut recte dixit Scotus, in 3, distinct. 25. Majoris autem claritatis gratia, et propter usum et praxim, tria possunt in usu vel effectu hujus præcepti distingui, scilicet, exterior diligentia, interior intelligentia, et memoria. Primum est, quod immediate et maxime præcipitur, et illud est in potestate cujuscumque, quia potest quilibet rusticus et ignorans interrogare, audire, et alia similia facere, quæ ad discendum necessaria sunt. Secundum, scilicet intelligentia rerum quæ dicuntur, non est æqualiter in potestate omnium audientium doctrinam fidei, et ideo unusquisque tantum obligatur juxta capacitatem suam; debent autem singuli facere quod possunt, ad intelligendum quod proponitur, quantum ad explicitam fidem sufficiat; et ideo non satis est, verbi gratia, in Latina lingua symbolum discere, vel memoria retinere illud, si quis significationem illius linguæ ignorat, quia illud non est medium sufficiens ad intelligendum respectu talis personæ. Deinde si non sufficiat semel aut iterum audire fidei mysteria, oportet sæpius de illis instrui et cogitare, donec ad aliquam sufficientem intelligentiam perveniatur; et in hoc tenentur ministri Ecclesiæ, et præsertim parochi, juvare, quantum commode potuerint, simplices fideles, ut ad istam cognitionem perveniant, de qua obligatione sæpe in sacris canonibus monentur, et specialiter in Concilio Tridentino, sess. 24, cap. 4 de Reformatione. Denique nullus est tam rudis inter fideles, ut, si faciat quod in se est, non possit cum divino auxilio eam intelligentiam consequi, quæ ad salutem sufficiat; tum quia facienti quod in se est per priorem vocationem, Deus non negat auxilium ad cætera necessaria; tum etiam quia illa est veluti extrema necessitas, in qua minima fides potest sufficere, ut in simile attigit Augustinus, lib. de Fide et Operibus, cap. 6.

16. *Ad tertium ibid.* — Tertium argumentum attingit difficultatem de materia hujus præcepti, quomodo certa ac definita sit, quæ difficultas in toto sectionis discursu satis

explicata est; continetur enim illa materia in Symbolo Apostolico, cum aliis quæ diximus. Nec refert quod sint plura symbola; non enim est necesse omnia scire, nec tam explicite omnia credere, sicut in iis declarantur; nam hoc et nullibi præceptum invenitur, et moraliter esset impossibile respectu majoris multitudinis fidelium; satis ergo est scire Symbolum Apostolicum quoad substantiam ejus, ut dixi; an vero oporteat etiam memoria retinere illud, quod ad tertium membrum in præcedenti solutione omissum pertinebat, dicam in sectione sequenti. Neque denique obstat quod in numerandis articulis fidei, sit opinionum diversitas; nam illa differentia quasi materialis est, quatenus unus sub uno articulo plura mysteria comprehendit quam alius, vel pauciora; in re tamen eadem sunt mysteria quæ credenda proponuntur; fideles autem non tenentur illa credere sub hoc vel illo articulorum numero, sed simpliciter mysteria, quæ diximus, scire et credere.

SECTIO V.

Quando obliget hoc præceptum fidei, et ad quos actus.

1. *Quo tempore obliget præceptum fidei negativum.* — Quo item tempore obliget præceptum fidei affirmativum. — Ut hoc punctum breviter expediamus, in memoriam revocanda est distinctio supra data de obligatione hujus præcepti, partim negativa, partim affirmativa; nam in negativa nulla est difficultas; sequitur enim naturam præcepti negativi, quæ est obligare semper et pro semper, quia quod simpliciter prohibetur, nunquam licet; et similiter quoad hanc partem non obligat hoc præceptum ad specialem actum, sed solum ad carentiam omnis actus contrarii fidei, et omnis dubietatis contrariæ certitudini ejus. Altera vero pars affirmativæ obligationis subdistinguitur, ut supra dixi, in obligationem credendi quod jam est propositum, et aliquo modo scitum, seu aliquo modo apprehensum, et in obligationem sciendi quod credendum est; et de his partibus sigillatim dicemus, quia unaquæque suam difficultatem habet. Circa priorem partem, clarum est obligare hoc præceptum ad eliciendum et exercendum proprium actum internum fidei, qui consistit in firmissimo ac certissimo assensu veritatis. Proposita vero difficultas est, quando obligetur

homo ad exercendos hos actus fidei. Et ratio difficultatis est, quia præceptum affirmativum ex se, licet obliget semper, non tamen pro semper, id est, non pro omnibus et singulis temporibus. Unde si ipsum præceptum non designet tempus pro quo executioni mandandum est, non obligat, nisi pro articulo necessitatis; hoc autem præceptum non designat tempus, ut per se patet, neque etiam apparet quæ sit necessitas, in qua tale præceptum obliget, et ideo difficile est certum tempus hujus obligationis præfigere.

2. *Prima sententia.* — *Refellitur.* — Quidam dicunt obligare hoc præceptum festis diebus, et tribuitur hæc opinio Scoto, in 3, dist. 27. q. unic., § *Quantum ad secundum*, quia ibi significat, Ecclesiam, designando tempus in quo est Deus colendus, consequenter designasse tempus in quo est super omnia amandus. Unde fit, juxta illam sententiam, præceptum charitatis Dei obligare quoad dies festos. Quod si hoc ita est, majori ratione idem dicendum erit de præcepto et actu fidei; tum quia talis actus est necessarius ad amandum Deum super omnia, sicut oportet; tum etiam quia est magis necessarius ad colendum Deum, quam amor; fidelis enim in statu peccati existens potest colere Deum, quamvis illum non amet. Nihilominus hæc sententia quoad amorem vera non est, nec communiter tenetur, ut dixi tom. 1 de Relig., lib. 1 de Festis, cap. 16. Unde neque in præsentibus probanda est, quia eadem procedit ratio in actu fidei, scilicet quod licet sit aliquo modo finis illius præcepti servandi festum, non est tamen materia ejus, et præceptum non obligat ad finem, sed ad materiam. Deinde actus fidei non est simpliciter necessarius ad audiendam missam, verbi gratia, modo sufficienti ad illud præceptum implendum; satis enim est ibi adesse cum attentione, et intentione colendi Deum, vel offerendi sacrificium; quæ omnia possunt fieri, etiamsi proprius actus internus fidei non exerceatur; quamvis ergo illa sit optima opportunitas exercendi actus fidei, non possumus tamen cum fundamento dicere, quod sit necessitas præcepti.

3. *Secunda sententia.* — Secunda sententia, partim similis, partim diversa a præcedenti, docet teneri fideles ad exercendum actum fidei, non quidem in omnibus festis, neque de omnibus mysteriis, sed in illis diebus in quibus illa mysteria, quæ ex præcepto credenda sunt, celebrantur, idque cum partitione accommoda, ita ut in uno-

quoque die istorum exerceatur actus fidei circa illud mysterium quod illo die celebratur. Hanc opinionem tenuit Nider, in suo Præceptorio, ut refert Aragon. 2. 2, quæst. 2, art. 6; sed non habet majus fundamentum, quam præcedens opinio, quia in illis diebus non præcipitur aliquid speciale toti populo Christiano. Unde eadem est materia præcepti, et exercitium actus fidei ad summum est finis præcepti. Unde per ipsam professionem, et observantiam talis festi virtute fit quædam professio fidei illius mysterii; in rigore autem non est necessarium ad observantiam talis diei internum actum fidei circa tale mysterium exercere, quamvis sit utile et consulendum.

4. *Tertia sententia.* — *Improbatur.* — Est ergo tertia sententia, quæ dicit solum obligare hoc præceptum ad exercendum aliquem actum fidei in hac vita; determinationem autem temporis in particulari relinquit ipsius hominis arbitrio, quia non potest alia certa regula designari. Sed ad hanc sententiam sequitur illud incommodum, quia possit homo sine culpa nunquam exercere actum fidei in discursu vitæ, sed in tempus articuli mortis illud differre, quia si hoc relinquatur arbitrio ejus, potest illud tempus eligere, quia in rigore solum illud est tempus necessitatis; consequens autem est valde absurdum, quia est contra rectam institutionem Christianæ vitæ, cujus fundamentum est fides, unde illius actum præcedere oportet omnes alias virtutes.

5. *Duplex necessitas exercendi actum fidei explicatur.* — Ut ergo breviter hoc punctum explicemus, distinguenda est juxta supra dicta duplex necessitas exercendi actum fidei. Una est quasi per accidens, seu ratione alterius; alia est per se, seu ratione ipsiusmet fidei. Prior potest habere varia tempora, verbi gratia, quando est necessarium elicere contritionem de peccatis, aut Deum super omnia diligere, quod sine actu fidei fieri non potest. Item quando urget gravis tentatio, ad quam vincendam necessarium judicatur fidei uti, juxta illud, 2 Petri 5: *Cui resistite fortes in fide*; vel denique si occurrat occasio, in qua necessarium sit debito modo et magna fiducia orare Deum; nam id etiam non fit sine prævia fide, juxta illud: *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderunt?* ad Roman. 10. Sed in his casibus obligatio proprie non oritur ex præcepto fidei, sed ex illo alio unde oritur necessitas, scilicet ex præcepto charitatis, vel contritionis, aut alterius

similis; oportet autem ut hoc præceptum etiam habeat suum determinatum tempus, pro quo obliget.

6. *Præceptum fidei obligat ad credendum in principio usus rationis moraliter sumpto, vel conversionis ad fidem.* — *An etiam post illud tempus, et quando teneatur quis, actus fidei elicere ex præcepto ipsius fidei.* — Ulterius ergo ex parte ipsius fidei designari potest hoc tempus, ut imprimis sit ipsum initium Christianæ vitæ, ita ut moraliter loquendo statim in ipso initio obliget; quod potest ita explicari. Nam si loquimur de homine adulto qui antea non credebat, ille, quam primum audit sufficienter fidem, tenetur statim, et sine mora vel dilatione, actum fidei exercere. Consentunt communiter in designando hoc tempore Theologi, præsertim recentiores, qui de hoc puncto expressius disputarunt: Azor., libro 8 Instit. moral., cap. 27, quæst. 8; Valent. 2. 2, disp. 1, quæst. 2, puncto 5, § *Superest secunda questio*; Sanch., libro 2 Decalog., cap. 1, numer. 2, et alii. Probatur tum ex supra dictis, quia hoc debetur auctoritati Dei revelantis, et moralis dilatio in illa occasione est quædam virtualis dubitatio, et ad quamdam duritiem cordis pertinere incipit; tum etiam quia actus fidei tunc est necessarius ut homo possit baptizari, et fieri membrum Ecclesiæ, et capax sacramentorum; ad hoc autem tenetur homo, statim ac moraliter potest, ut constat ex ipsa Christi institutione, et rectæ etiam vitæ directione in ordine ad suum finem. Si vero loquamur de homine in pueritia baptizato, ille cum pervenit ad ætatem adultam, tenetur etiam statim, moraliter semper loquendo, ut dixi, actum fidei exercere, ut se et omnia sua possit in Deum ordinare: hoc non aliunde probatur, nisi quia non potest commodius tempus assignari, et quia illud est valde opportunum, et moraliter necessarium ad bonam institutionem vitæ Christianæ; potestque hoc declarari ex illa celebri opinione divi Thomæ 1. 2, quæst. 89, art. 6, quod puer, perveniens ad usum rationis, tenetur statim se convertere in Deum finem naturalem, et ex pura lege naturali; si enim illud, *statim*, prudenter explicetur, id est, ut non metaphysice restringatur ad primum instans, sed ad moralem quamdam durationem brevem, sententia est valde consentanea rationi: igitur, servata proportione, idem dicendum est in homine Christiano in ordine ad finem supernaturalem, quem sola fides sufficienter proponit. Post illud vero